

in particular, the agrarian sector, and is aimed at the raising of the environmental awareness of producers which determines the relevance of the research topic.

Theoretical basis of environmental awareness's essence is based on the dialectical method. The achievement of the objectives was carried out with the help of systems of research techniques and methods of comparisons and generalizations.

The relevance of the formation of a new culture of human behavior which is the basis for the education of ecological culture and contributes to the acquisition of environmental knowledge, environmental thinking and business environment of ecological consciousness have been grounded.

The reasons of ecological and dangerous production were discussed. It is concluded that the motivational direction and incentives in a business environment should be focused on understanding the effects of activities, obtaining public of ecologically oriented benefit interests and activities, the desire to improve the quality of the community life using the "eco-technology", which requires a corresponding worldview, personal changes and revaluation of traditional use of natural resources by type, which is a quantitative use.

It is proved that the increase of the negative impact on the environment requires significant modification of environmental awareness that will help to preserve the ecosystem.

Keywords: *natural resources, ecological consciousness, ecological culture, social responsibility, business environment, the ecosystem, the environment*

УДК 338.31:631.1

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ**

О. В. БОГДАНЮК, кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри статистики та економічного аналізу,
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: Elena.Bogdaniuk@ukr.net

Анотація. Актуальність. Основні конкурентні переваги України зосереджені в аграрному секторі економіки, який справедливо оцінюється як базова складова національної економіки, що покликана відігравати ключову роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку України. Оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана з виробництвом продукції, показники її конкурентоспроможності

будуть визначальними при обчисленні конкурентоспроможності галузі, а отже, і країни в цілому.

Мета. Удосконалити оцінку конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції задля підвищення її якості та безпеки.

Методи. У процесі дослідження було застосовано загальнонаукові, абстрактно-логічні та конкретно-наукові методи і прийоми. Зокрема: діалектичний метод пізнання, аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний підхід (для вивчення теоретико-методологічної та інформаційно-методичної бази формування показників конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції); історичний підхід (при вивченні питання актуальності обраної тематики); метод експертних оцінок (під час розробки параметрів конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції).

Результати. Проведене дослідження дає можливість зробити висновки: по-перше, в умовах виходу України на світові ринки, де існують підвищені вимоги до якості й безпеки продуктів харчування, значно вищі соціальні стандарти та рівень життя населення, існуюча методика оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції потребує уточнення та вдосконалення; по-друге, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції – комплексний показник, величина якого формується в процесі біологічної трансформації біологічних активів і залежить від генетичних особливостей сорту, агротехнічних заходів щодо вирощування, особливостей зберігання, транспортування готової продукції тощо; по-третє, методика розрахунку конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції має враховувати специфіку сільського господарства та унікальність сільськогосподарської продукції як складової продовольчої безпеки держави, здоров'я та добробуту нації.

Перспективи. Незважаючи на повноту висвітлених питань, дослідження проблеми конкурентоспроможності завжди є актуальним. Особливо актуальними, на сьогодні, є питання вдосконалення оцінки конкурентоспроможності вітчизняної продукції напередодні й після повноцінного вступу в силу Угоди про асоціацію України з ЄС.

Ключові слова: конкурентоспроможність, якість, соціально-екологічна безпека, сільськогосподарська продукція

Актуальність. Розвиток світової економіки характеризується динамічними глобалізаційними процесами, підвищенням ролі науки, техніки та технологій, впливом геополітичних змін, зміцненням торгівельних зв'язків та інтеграцією світових фінансових ринків. У таких умовах посилюється конкуренція між країнами, ринками впливу, виробниками продукції. Щоб швидко реагувати на дії конкурентів, країни повинні опрацювати дієві механізми ринкової боротьби, оцінити свої конкурентні переваги й бути на крок попереду.

За даними Всесвітнього економічного форуму, у рейтингу глобальної конкурентоспроможності [1] Україна за 2015 р. втратила 3 позиції і спустилася з 76-ї (у 2014 р.) на 79-те місце серед 140 країн світу. Маючи нестабільну політичну ситуацію, військові дії на Сході, неконкурентну

економіку та низькі соціальні стандарти, Україна неспроможна зайняти високі рейтингові позиції. Саме тому, питання виходу України з кризового стану, вступу до ЄС, вирішення проблем національної, продовольчої та екологічної безпеки мають вирішуватися завдяки забезпеченню відповідного рівня конкурентоспроможності серед інших країн.

Основні конкурентні переваги України, на нашу думку, зосереджені в аграрному секторі економіки, який, за словами науковців, «...справедливо оцінюється як базова складова національної економіки, що покликана відігравати провідну роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку України» [2, с. 118–119]. Оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств пов'язана з виробництвом продукції, показники її конкурентоспроможності будуть визначальними при обчисленні конкурентоспроможності галузі, а отже, і країни в цілому. На сьогодні є велика кількість напрацювань вчених щодо питань оцінки конкурентоспроможності продукції, однак в умовах виходу України на світові ринки, де існують підвищені вимоги до якості й безпеки продуктів харчування, значно вищі соціальні стандарти та рівень життя населення, існуюча методика оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції потребує уточнення та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи актуальність досліджуваної теми, питання конкурентоспроможності вивчалися багатьма науковцями, серед яких слід виокремити як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Розкриття проблеми конкурентоспроможності оприлюднені в працях Л. Антонюк [3], В. Андрійчука [4], В. Вітвіцького [5], М. Ільчука, О. Кирилюк, А. Коновала [6], М. Маліка, О. Нужної [7], П. Саблука [8], О. Шпичака [9] та інших вітчизняних науковців.

Серед зарубіжних слід виокремити таких вчених, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Макконелл, А. Маршал, М. Портер, Дж. Робінсон, А. Томпсон, Й. Шумпетер, праці яких мали значний внесок у розвиток вітчизняної теорії та методики визначення та обчислення показника конкурентоспроможності.

Незважаючи на повноту висвітлених питань, дослідження проблеми конкурентоспроможності завжди є актуальним. Особливо актуальними на сьогодні є питання вдосконалення оцінки конкурентоспроможності вітчизняної продукції напередодні й після повноцінного вступу в силу Угоди про асоціацію України з ЄС.

Мета дослідження – удосконалити оцінку конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції з метою підвищення її якості та безпеки.

Матеріали і методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові, абстрактно-логічні та конкретно-наукові методи і прийоми. Зокрема: діалектичний метод пізнання, аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний підхід (для вивчення теоретико-методологічної та інформаційно-методичної бази формування показників конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції); історичний підхід (при вивченні питання актуальності обраної тематики); метод експертних оцінок (під час розробки параметрів конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції).

Результати дослідження та їх обговорення. Теорія конкуренції, за М. Портером, передбачає, що реально конкурують не країни між собою, а окремі виробники чи продавці благ. Країна може досягти успіхів на міжнародній арені та буде конкурентоспроможною лише тоді, коли буде мати конкурентоспроможні галузі економіки, які, у свою чергу, можуть бути такими за умови наявності в них конкурентоспроможних підприємств, таких, що виготовляють конкурентоспроможну продукцію [10, с. 34].

Під конкурентоспроможністю продукції розуміють сукупність якісних і вартісних властивостей продукції, які забезпечують задоволення конкретних потреб споживачів на певному сегменті ринку, тобто сукупність властивостей, наданих продукції під час її розробки, виробництва й реалізації, що забезпечує відмінність від аналогів за ступенем задоволення потреб споживачів, за рівнем витрат на її придбання і використання, за ступенем інформованості, доступності, зручності для покупця, що сприяє її динамічній реалізації на ринку у певний період часу [7, с. 20].

Отже, конкурентоспроможність обумовлюється якісними й вартісними чинниками, які формуються в процесі виробництва, зберігання, транспортування й переробки сільськогосподарської продукції.

Стосовно якості продукції слушною є думка О. М. Шпичака, який стверджує, що якість сільськогосподарської продукції є однією з найскладніших категорій, з якими людство стикається в процесі матеріального виробництва. Рівень якості продукції впливає на ціну, витрати, рівень валового виробництва кінцевої продукції, продуктивність праці, рентабельність, конкурентоспроможність продукції, а в кінцевому підсумку – здоров'я і тривалість життя людини [9, с. 11].

В Україні система менеджменту якості та безпеки харчової продукції обов'язкова для впровадження та функціонування, відповідно до закону України "Про основні засади та вимоги до безпеки і якості харчових продуктів". Метою закону є сприяння активному впровадженню на вітчизняних підприємствах міжнародної системи контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів – Hazard Analysis and Critical Control Points (НАССР), що в перекладі з англійської означає «Аналіз небезпечних чинників та контроль у критичних точках». НАССР ґрунтується на системному підході, який передбачає «всеохоплюючий» контроль якості. Це означає, що на підприємстві контролюються практично всі виробничі процеси – сировина, виробничий цикл, проміжні фази, а також уже готова продукція, яка відвантажується кінцевим споживачам.

На нашу думку, впровадження концепції НАССР у сільському господарстві України має ряд перешкод: по-перше, сучасне виробництво сільськогосподарської продукції в Україні реалізується в основному фермерськими господарствами, домогосподарствами, які не завжди спроможні забезпечити відповідний рівень якості виробленої продукції, а також забезпечити відповідне його документальне підтвердження. По-друге, підвищення якості продукції потребує додаткових витрат виробництва, що не завжди буде доречно при незмінній реалізаційній ціні. Не може гречка, яка вирощена за традиційною технологією, з дотриманням

строків дозрівання, коштувати стільки ж, як та, яка вирощена за допомогою прискорювачів дозрівання. Реалізаційна ціна має диференціюватися залежно від якісних показників, що сприятиме зацікавленню виробників у підвищенні якості виробленої продукції. По-третє, зростання кількості агрохолдингів не сприяє підвищенню якості виробленої продукції, а навпаки, веде до занепаду сільського господарства через нераціональне використання землі, порушення сівозмін, неконтрольоване використання засобів захисту, прискорювачів дозрівання з метою дотримання однобічної стратегії – отримання прибутку. Відповідно, без державного втручання та підтримки виробників на початковому етапі, без узгоджених дій в ланцюжку «виробник-переробник-споживач» самі виробники сільськогосподарської продукції не зможуть забезпечити належний рівень її якості.

Розглядаючи сільськогосподарську продукцію, слід відзначити її унікальність порівняно з продукцією промисловості та інших галузей економіки, що, відповідно, впливає на формування показників конкурентоспроможності. Ми вважаємо, що якісно-вартісні показники продукції закладаються ще генетиками, селекціонерами. Виведений сорт насіння, який має поліпшені показники стійкості проти хвороб та шкідників, кращі якісні характеристики, беззаперечно буде мати переваги перед іншими, менш конкурентоспроможними сортами. Відповідно, кращі біологічні параметри сорту впливатимуть на собівартість та реалізаційну ціну готової продукції.

З метою врахування специфіки сільського господарства та унікальності сільськогосподарської продукції як складової продовольчої безпеки держави, здоров'я та добробуту нації, вважаємо за необхідне уточнити параметри, які включаються у формулу розрахунку конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, узагальнюючий показник конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції можна виразити, як інтегрований показник конкурентоспроможності (2):

$$I_{к(j)} = \frac{I_{бг(j)} \cdot I_{ег(j)} \cdot I_{ег(i)}}{I_{ен}}, \quad (1)$$

де $I_{к(i)}$ – інтегрований показник конкурентоспроможності окремої продукції (i) по відношенню до продукції-зразка;

$I_{бг(i)}$ – груповий показник за біолого-господарськими параметрами;

$I_{ег(i)}$ – груповий показник за еколого-господарськими параметрами;

$I_{ег(i)}$ – груповий показник за виробничо-господарськими параметрами;

$I_{ен}$ – груповий показник за економічними параметрами.

До біолого-господарських характеристик слід віднести ті показники сільськогосподарської продукції, які генетично закладаються селекціонерами, генетиками. До еколого-господарських характеристик слід віднести ті параметри, які містяться в нормативних документах, стандартах, які відображують вимоги технічної, екологічної та морально-етичної безпеки продукції. Виробничо-господарські параметри продукції формують її виробничу собівартість на підприємстві.

Групові показники мають включати одиничні, і їх величину обчислюють як адитивну форму комплексного показника з ваговими коефіцієнтами. Формула має вигляд (2):

$$I_{zp(j)} = \sum_{i=1}^n q_{i(j)} \cdot a_i, \quad (2)$$

де $I_{zp(j)}$ – груповий показник окремої сільськогосподарської продукції;

$q_{i(j)}$ – одиничний параметричний показник по i -му параметру j -ї продукції;

a – вага i -го параметра;

n – кількість параметрів, що аналізуються.

Запропонована вдосконалена методика оцінки сільськогосподарської продукції уможливить підвищення її конкурентоспроможності і, відповідно, якості та безпеки.

Висновки та перспективи. Проведене дослідження дає можливість зробити такі висновки:

– по-перше, в умовах виходу України на світові ринки, де існують підвищені вимоги до якості й безпеки продуктів харчування, значно вищі соціальні стандарти та рівень життя населення, існуюча методика оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції потребує уточнення та вдосконалення;

– по-друге, конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції – комплексний показник, величина якого формується в процесі біологічної трансформації біологічних активів і залежить від генетичних особливостей сорту, агротехнічних заходів щодо вирощування, особливостей зберігання, транспортування готової продукції тощо;

– по-третє, методика розрахунку конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції має враховувати специфіку сільського господарства та унікальність сільськогосподарської продукції як складової продовольчої безпеки держави, здоров'я та добробуту нації.

Список літератури

1. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-ureytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>
2. Жук В. М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки : монографія / В. М. Жук. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 648 с.
3. Антонюк Л. Л. Інноваційна стратегія підвищення конкурентного статусу України в умовах економічної глобалізації // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія. Т. 1 / Л. Л. Антонюк ; за заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – 816 с.
4. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
5. Вітвіцький В. В. Системність в оцінці продуктивності // Продуктивність агропромислового виробництва / В. В. Вітвіцький. – К. : НДІ «Укراгропромпродуктивність». – 2005. – № 2. – С. 3–14.

6. Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції : монографія / М. М. Ільчук, І. А. Коновал, І. В. Мельникова І. В. [та ін.]. — К. : Аграр Медіа Груп, 2015. — 321 с.
7. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія / М. Й. Малік, О. Й. Нужна. — К. : ННЦ ІАЕ, 2007. — 270 с.
8. Саблук, П. Т. Глобалізація і продовольство : монографія / П. Т. Саблук, О. Т. Білорус, В. І. Власов. — К. : ННЦ ІАЕ, 2008. — 632 с.
9. Шпичак О. М. Якість і ціна сільськогосподарської продукції / О. М. Шпичак // Науковий вісник НУБіП України. — К., 2010. — Вип. 154. — Ч. 1. — С.11–19.
10. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. — М. : Международные отношения, 1993. — 896 с.

References

1. Ukrai'na u reytyngu global'noi' konkurentospromozhnosti 2015. Retrieved from: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytyngu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>.
2. Zhuk, V. M. (2009). Konceptija rozvytku buhgalters'kogo obliku v agrarnomu sektori ekonomiky: monografija [The concept of accounting in the agricultural sector: monograph]. Kyiv, Ukraine, 648 [in Ukrainian].
3. Antonjuk, L. L. (2006). Innovacina strategija pidvyshhennja konkurentnogo statusu Ukrai'ny v umovah ekonomichnoi' globalizacii' [The innovative strategy of improving the competitive status of Ukraine in conditions of economic globalization]. Kyiv: KNEU, 816. [in Ukrainian].
4. Andrijchuk, V. G. (2002). Ekonomika agrarnyh pidpryjemstv. — 2-ge vyd., dop. i pererob. [Economics of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU, 624. [in Ukrainian].
5. Vitvic'kyj, V. V. (2005). Systemnist' v ocinci produktyvnosti // Produktyvnist' agropromyslovogo vyrobnytva. Kyiv: NDI «Ukragropromproduktyvnist'», 2, 3–14. [in Ukrainian].
6. Il'chuk, M. M., Konoval, I. A., Mel'nykova, I. V. (2015). Konkurento-spromozhnist' produkciï skotarstva i ptahivnytva Ukrai'ny v systemi jevrointegracii' : monografija. [The competitiveness of production of animal husbandry and poultry farming of Ukraine in the European integration: monograph]. K.: Vyd-vo TOV «Agrar Media Grup», 321. [in Ukrainian].
7. Malik, M. J., Nuzhna, O. A. (2007). Konkurentospromozhnist' agrarnyh pidpryjemstv: metodologija i mehanizmy: Monografija [The competitiveness of agricultural enterprises : methodology and mechanisms: Monograph]. Kyiv: NNC IAE, 270. [in Ukrainian].
8. Sabluk, P. T. (2008). Globalizacija i prodovol'stvo : monografija [Globalization and food: a monograph]. Kyiv: NNC IAE, 632. [in Ukrainian].
9. Shpychak, O. M. (2010). Jakist' i cina sil'skogospodars'koï produkciï. [The quality and price of agricultural products]. Naukovyj visnyk NUBiP Ukrai'ny, 154 (1), 11–19. [in Ukrainian].
10. Porter, M. (1993). Mezhdunarodnaja konkurencija [International competition]. Moskov: International relations, 896. [in Russian].

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ КАЧЕСТВА И БЕЗОПАСНОСТИ

Е. В. Богданюк

Аннотация. Актуальность. Основные конкурентные преимущества Украины сосредоточены в аграрном секторе экономики, который справедливо оценивается как базовая составляющая национальной экономики, призванной играть ключевую роль в обеспечении устойчивого социально-экономического развития Украины. Поскольку деятельность сельскохозяйственных предприятий связана с производством продукции, показатели ее конкурентоспособности будут определяющими при исчислении конкурентоспособности отрасли, а следовательно, и страны в целом.

Цель. Усовершенствовать оценку конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции с целью повышения ее качества и безопасности.

Методы. В процессе исследования применялись общенаучные, абстрактно-логические и конкретно-научные методы и приемы. В частности: диалектический метод познания, анализ и синтез, индукция и дедукция, системный подход (для изучения теоретико-методологической и информационно-методической базы формирования показателей конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции); исторический подход (при изучении вопроса актуальности выбранной тематики); метод экспертных оценок (при разработке параметров конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции).

Результаты. Проведенное исследование дает возможность сделать выводы: во-первых, в условиях выхода Украины на мировые рынки, где существуют повышенные требования к качеству и безопасности продуктов питания, значительно выше социальные стандарты и уровень жизни населения, существующая методика оценки конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции требует уточнения и усовершенствования; во-вторых, конкурентоспособность сельскохозяйственной продукции – комплексный показатель, значение которого формируется в процессе биологической трансформации биологических активов и зависит от генетических особенностей сорта, агротехнических мероприятий по выращиванию, особенностей хранения, транспортировки готовой продукции и т. п.; в-третьих, методика расчета конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции должна учитывать специфику сельского хозяйства и уникальность сельскохозяйственной продукции как составляющей продовольственной безопасности государства, здоровья и благосостояния нации.

Перспективы. Несмотря на полноту освещенных вопросов, исследование проблемы конкурентоспособности всегда актуально. Особенно актуален, на сегодня, вопрос совершенствования оценки конкурентоспособности отечественной продукции накануне и после полноценного вступления в силу Соглашения об ассоциации Украины с ЕС.

Ключевые слова: конкурентоспособность, качество, социально-экологическая безопасность, сельскохозяйственная продукция

IMPROVING OF THE COMPETITIVENESS RATING OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE CONTEXT OF INCREASING ITS QUALITY AND SAFETY

O. V. Bogdaniuk

Abstract. Urgency. *The main competitive advantages of Ukraine are concentrated in the agricultural sector, which is rightly rated as a basic component of the national economy, that play a key role in ensuring sustainable socio-economic development of Ukraine. As farm activities related to the production of products, so indicators of competitiveness will be crucial in calculating the competitiveness of the industry, and therefore the country.*

Goal. *To improve the competitiveness rating of agricultural products in order to increase its quality and safety.*

Methods. *The research used general scientific, logical and abstract-concrete scientific methods and techniques. In particular, the dialectical method of knowledge, analysis and synthesis, induction and deduction, system approach (to study theoretical and methodological, informational and methodological basis of formation of competitiveness rating of agricultural products); historical approach (when considering the relevance of the selected theme); method of expert evaluations (the development of competitive agricultural production parameters).*

Results. *Conducted research make possible to draw conclusions: first, in terms of output Ukraine in world markets where are increasing demands for quality and food safety are much higher social standards and living standards, the current method of competitiveness rating of agricultural products needs clarification and improvement; secondly, the competitiveness of agricultural products - a composite index, the value of which is formed during the biological transformation of biological assets and depends on the genetic characteristics of the variety, cultivation farming practices, features storage and transportation of finished products, etc; thirdly, the method of calculating the competitiveness of agricultural products must take into account the specificity and uniqueness of agricultural products as part of food security, health and welfare of the nation.*

Perspectives. *In spite of the completeness covered question study on competitiveness is always of current interest. Particularly relevant for today is the issue of improving the assessment of competitiveness of domestic products before and after the full entry into force of the Association Agreement Ukraine and the EU.*

Keywords: *competitiveness, quality, social and environmental security, agricultural products*